

Відгук
офіційного опонента, кандидата історичних наук,
доцента Недошитко Ірини Романівни
про дисертацію Мартинів Марії Андріївни «Післядипломна освіта на
Тернопільщині (друга половина 40-х рр. кінець 1980-х рр.)», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
спеціальності 032 – історія та археологія 03 – гуманітарні науки

Дослідження історії становлення та розвитку післядипломної освіти крізь призму регіональної історії має вагоме наукове значення як для з'ясування локальних особливостей підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, так і для заповнення наявних прогалин у загальноукраїнському контексті функціонування інститутів удосконалення вчителів. У контексті сучасних трансформацій системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників окреслена проблематика набуває особливої наукової значущості та привертає увагу дослідників, оскільки професійна підготовка вчителів і формування їхньої готовності до реалізації інноваційних освітніх програм залишаються пріоритетними завданнями профільних інституцій. Упродовж свого функціонування інститути післядипломної педагогічної освіти здійснювали значний вплив на формування ідейно-виховних орієнтирів та розвиток педагогічної діяльності в регіонах, виступаючи провідними осередками модернізації освітнього процесу.

Актуальність дослідження Мартинів М. А. посилюється сучасними викликами, що постали перед системою підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах воєнного стану. Нижня хронологічна межа дослідження визначається часом заснування інституту в умовах повоєнної розрухи та гострого дефіциту педагогічних кадрів. Інститут функціонував в умовах надзвичайно складних соціально-економічних обставин, що характеризувалися відсутністю належної матеріально-технічної бази та навчальних приміщень, обмеженим забезпеченням навчально-методичними ресурсами, а також суспільними очікуваннями щодо тимчасового характеру

діяльності установи та можливих змін політичної влади. Зазначені обставини увиразнюють значущість і складність досліджуваної проблематики для розуміння процесів розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в регіональному вимірі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертацію виконано в межах наукового напрямку кафедри археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Актуальні проблеми історії, культури, освіти, науки і техніки України» (державний реєстраційний номер 0111U009915).

Наукові положення та висновки дисертації ґрунтуються на широкій і різноманітній джерельній базі, насамперед на архівних матеріалах Державного архіву Тернопільської області. Опрацьовано архівні справи фонду 2062, що складається з трьох описів. Важливу наукову цінність становлять матеріали внутрішніх архівів Тернопільського інституту підвищення кваліфікації вчителів (далі – ТІУКВ), зокрема особові справи працівників 1950–1960-х рр. Ці документи є унікальними, раніше не введеними до наукового обігу, й дозволяють глибше дослідити внутрішні механізми формування кадрового потенціалу регіону. Авторкою здійснено систематичне опрацювання матеріалів Державного архіву Тернопільської області з дотриманням вимог наукового апарату та належним оформленням бібліографічних посилань у тексті дисертаційного дослідження. У результаті проведеного дослідження досягнуто поглибленого осмислення ролі ТІУКВ у реалізації освітньої політики на території Тернопільської області. Водночас розкрито особливості внутрішньої системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів та визначено значення діяльності інституту і його методичних працівників у цьому процесі, що підкреслює наукову новизну та практичну цінність дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність та оформлення. Дисертаційна робота Мартинів М. А. відзначається високим рівнем структурованості та завершеності. У вступі репрезентовано всі структурні

компоненти, передбачені вимогами до кваліфікаційних наукових праць: обґрунтовано актуальність теми, визначено зв'язок дослідження з науковими програмами, планами та тематикою, сформульовано мету й завдання роботи, окреслено об'єкт і предмет дослідження, його хронологічні та територіальні межі, розкрито наукову новизну та особистий внесок автора. Також наведено відомості про апробацію результатів, публікаційну активність здобувача, визначено загальний обсяг і структуру дисертації. Методологічний інструментарій дисертації застосовано послідовно та доцільно, органічно поєднано загальнонаукові та спеціальні історичні методи, що забезпечило комплексну реалізацію поставлених цілей та завдань. Високої оцінки заслуговує ґрунтовне опрацювання історіографічної бази та її чітка структурованість.

Важливою рисою дисертаційного дослідження Мартинів М. А. є всебічне висвітлення як позитивних, так і проблемних аспектів діяльності ТІУКВ. Авторка не залишає поза увагою проблемні та чутливі аспекти досліджуваної тематики, зокрема випадки порушення трудової дисципліни, зловживання службовим становищем, а також практику суміщення посад методистами інституту та шкільними інспекторами. Дослідниця переконливо обґрунтовує, що такі практики були обумовлені складним матеріальним становищем працівників та близькістю функціональних обов'язків цих посад.

Дисертаційна робота містить значну кількість таблиць, що наочно ілюструють структуру організації курсів підвищення кваліфікації та інтеграцію ідеологічного компонента в освітній процес, динаміку оплати праці методистів у різні роки, вікову структуру та інші кількісні показники персоналу інституту. Використання таких даних дозволяє простежити динаміку розвитку закладу протягом досліджуваного періоду та поглиблено осмислити його основні тенденції. Залучення й системний аналіз кількісних даних свідчать про високий рівень джерельної опрацьованості дисертації та демонструють, що авторка ретельно враховує специфіку та деталі історичного періоду, забезпечуючи об'єктивність оцінювання функціонування інституту.

Отже, Мартинів М. А. уперше здійснила комплексне дослідження процесу становлення та діяльності ТІУКВ на широкій та репрезентативній джерельній базі, яка до цього часу залишалася поза науковим обігом. У дослідженні сформульовано самостійні наукові висновки, які належним чином обґрунтовані та аргументовані, а отримані результати пройшли апробацію відповідно до чинних вимог, установлених для кваліфікаційних наукових праць.

Дисертаційне дослідження робить вагомий внесок у розвиток регіональної історії та історії післядипломної педагогічної освіти, демонструючи важливість інституту у підготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів Тернопільщини.

Достовірність та наукова обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження забезпечується системним і комплексним підходом до вивчення проблематики, що поєднує аналіз широкої та репрезентативної джерельної бази з використанням сучасних методологічних підходів. Логічно вибудована структура роботи дозволяє послідовно розкривати досліджувані питання, забезпечуючи цілісність наукового викладу. У процесі дослідження авторка послідовно застосовувала метод аналізу причинно-наслідкових зв'язків, що суттєво підсилює аналітичну складову роботи та дозволяє обґрунтовано висвітлити логіку розвитку подій і процесів у діяльності ТІУКВ.

Структура дисертації виважена та логічно побудована: вона послідовно розкриває етапи становлення закладу, основні напрями його роботи, кадрове забезпечення та матеріально-технічну базу інституту. Такий підхід забезпечує всебічний і системний аналіз досліджуваної теми. Дисертація складається з анотації, переліку умовних скорочень і позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та 11 додатків. Загальний обсяг роботи становить 291 сторінку, з яких 191 сторінка відведено основному тексту. Зазначений обсяг дослідження забезпечив можливість комплексного аналізу проблематики та ґрунтовного висвітлення досліджуваного явища.

Висновки дисертації сформульовано на основі ґрунтовного аналізу першоджерел, які охоплюють різні хронологічні етапи розвитку післядипломної

освіти на території Тернопільщини. Таке поєднання історіографічного аналізу, опрацювання архівних матеріалів та системного підходу до структурування даних гарантує високий рівень наукової аргументованості та достовірності отриманих результатів.

Апробація основних результатів дисертаційного дослідження здійснювалася системно та послідовно упродовж виконання роботи. Наукові положення дисертантки знайшли відображення у одинадцяти публікаціях: п'ять статей опубліковано у фахових наукових виданнях України категорії «Б», що підтверджує їх відповідність стандартам рецензування та наукової якості, а шість – у матеріалах всеукраїнських наукових конференцій з міжнародною участю, що свідчить про активну презентацію результатів дослідження та обговорення їх у науковому середовищі. Такий підхід забезпечив перевірку достовірності висновків та сприяв їх подальшому уточненню й науковому осмисленню.

Повнота та наукова обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження підтверджується їх системною апробацією через наукові публікації, активну участь авторки в наукових конференціях, а також позитивну оцінку фахівців у відповідній галузі знань. Це дає підстави вважати результати роботи достовірними та науково обґрунтованими. Дисертантка опублікувала результати свого дослідження у п'яти наукових фахових виданнях, серед яких три статті присвячені фінансовій діяльності та матеріально-технічному забезпеченню функціонування установи, одна – особливостям становлення інституту та викликам, з якими він стикався, а ще одна – ідеологічній складовій у діяльності закладу, що зберігала ключове місце в його роботі. Таке різноманіття тематичних напрямів дозволило комплексно відобразити як теоретичні, так і практичні аспекти діяльності інституту. Публікації охоплюють ключові результати дисертаційного дослідження, включно з аналітичними висновками, що підкреслює системність і комплексність проведеної роботи. Повне та структуроване викладення результатів у наукових публікаціях забезпечує їх подальше використання у наукових, навчальних та практичних цілях.

Дискусійні положення, зауваження та побажання. Попри загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, вважається за доцільне зазначити низку дискусійних положень і висловити побажання стосовно вдосконалення окремих аспектів роботи.

1. Перший розділ дисертації має переважно описово-анотаційний характер і не містить належного критичного осмислення наукових здобутків попередників. Зокрема, відсутнє системне визначення ступеня наукової розробленості досліджуваної проблематики, а також не виокремлено конкретні аспекти, що залишаються недостатньо висвітленими або не отримали належного наукового опрацювання.

2. Зважаючи на наявність значного масиву особових справ і кадрових матеріалів, перспективним видається ширше застосування біографічного підходу у висвітленні діяльності провідних методистів ТІУКВ. Його використання уможливило б не лише конкретизацію загальних тенденцій, а й надало б дослідженню більшої наративної виразності та антропоцентричного виміру, що, своєю чергою, сприяло б глибшому розумінню внутрішніх механізмів функціонування установи.

3. Окремої уваги заслуговує питання трансформації найменування ТІУКВ. Упродовж досліджуваного періоду фіксується вживання різних варіантів назви установи: зокрема, наприкінці 1960-х рр. засвідчено використання найменування «Тернопільський обласний інститут удосконалення кваліфікації вчителів». Утім, в опрацьованих архівних матеріалах не виявлено окремого нормативного акта чи наказу про офіційне перейменування установи, попри те, що саме ця назва фігурувала на офіційних бланках інституту.

Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер і жодним чином не применшують загальної наукової цінності дисертаційного дослідження та не впливають на його позитивну оцінку.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертаційній роботі Мартинів Марії Андріївни «Післядипломна освіта на Тернопільщині (друга половина 40-х рр. – кінець 1980-х рр.)» порушень принципів академічної

доброчесності не виявлено. За результатами аналізу звіту подібності системи StrikePlagiarism.com, коефіцієнт подібності становить: 1 – 3,8 % та 2 – 2,4 %. Зазначені показники свідчать про високий рівень авторської самостійності у виконанні дисертаційного дослідження та належне дотримання принципів академічної доброчесності. Отримані результати підтверджують оригінальність наукового тексту, коректність цитування використаних джерел і відповідність роботи встановленим вимогам щодо унікальності кваліфікаційних наукових праць.

Загальний висновок. Рецензована дисертаційна робота Мартинів Марії Андріївни є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному фаховому та методологічному рівні. Праця вирізняється науковою новизною, відповідає актуальним завданням сучасної історичної науки та заслуговує на позитивну оцінку. Дисертація повністю відповідає вимогам чинного законодавства України у сфері вищої освіти, зокрема наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2017 року за № 155/30023 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 23 вересня 2019 року № 1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 8 жовтня 2019 року за № 1086/34057 (зі змінами), а також постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами).

Достовірність отриманих результатів та їх наукова новизна не викликають сумнівів. У цілому можна констатувати, що авторці вдалося повною мірою реалізувати поставлену мету та виконати визначені завдання дослідження. Сформульовані у дисертаційній роботі висновки й узагальнення є самостійними, належать особисто авторці та мають вагомe наукове значення. Вважаю, що

Мартинів Марія Андріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри інформаційної

та соціокультурної діяльності

Західноукраїнського

національного університету

Ірина НЕДОШИТКО